

Klima - og miljødepartementet

Dato: 22.12.2016

Vår ref: 16/4741 - PIV (16/41987)

Deres ref:

Høringsvar fra Kirkerådet om Grønn konkurransekraft

Kirkerådet i Den norske kirke erkjenner at Norge og verden står overfor globale utfordringer i forhold til klima, fattigdom og befolkningsvekst. Utfordringer som i stor grad er menneskeskapt, og som ikke kan løses gjennom teknologiske fremskritt alene. Det kreves en omfattende endring i vår tenke- og levemåte. Kirkerådet vil fremheve betydningen av et etisk rammeverk for vern av skaperverket, og at dette må gi seg utslag i konkret handling lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Dette er et anliggende som har vært viktig for Den norske kirke i en årrekke. Derfor ble prosjektet Skaperverk og bærekraft etablert i 2008 i samarbeid med Norges Kristne Råd og Kirkens Nødhjelp. Samarbeidsprosjektet hadde følgende målsetting:

1. *Være sentrale pådrivere for og bidragsytere til bærekraftige samfunn lokalt, nasjonalt og globalt.*
2. *Bidra til å sikre en forpliktende, rettferdig og ambisiøs internasjonal klimaavtale, og en bred kirkelig og folkelig oppslutning om denne.*
3. *Demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd.*
4. *Skape håp og framtidstro med ord og handlinger.*

Mer om hvordan dette er gjort og hva som er oppnådd kan leses i prosjektets sluttrapport¹.

Skaperverk og bærekraft har engasjert seg i klimasaken i samarbeid med miljøorganisasjoner, forskere, idealister og fagbevegelse gjennom Klimavalgalliansen². Fra denne plattformen har vi vært med å arrangere konferansen «Broen til framtidens tre år»³. Det har også vært utgitt flere publikasjoner knyttet til konferansen. Hovedanliggendet er samsvarende med rapporten om «Grønn konkurransekraft»: å vise en konstruktiv og farbar vei for Norge til det grønne skiftet. For Den norske kirke er hovedgrunnen til dette engasjementet at Norge som en stor bidragsyter til globale klimagassutslipp og er blant verdens rikeste samfunn, har et etisk ansvar til å bygge vår velstand på mer bærekraftige prinsipper. Det handler om ansvarlig forvaltning av skaperverket, og om rettferdighet for fremtidige generasjoner og for de som allerede lider under klimaendringene. Dette perspektivet er også en tydelig del av Broen til framtiden. Blant konferansens hovedtalere i 2016 var både statsminister Erna Solberg og Connie Hedegaard, hhv. oppdragsgiver og en av to eksperter i utvalget for grønn konkurransekraft.

Det er altså ikke nytt for Den norske kirke å engasjere seg i dette, og vi ser det som naturlig å gi våre innspill til høringsprosessen for ekspertutvalgets rapport. Vi viser for øvrig til vårt høringsvar om Norsk klimalov, som må ses i sammenheng med denne. Mens Klimaloven vil kunne være et juridisk virkemiddel og et rammeverk å styre etter i forhold til oppfølging av

¹ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2016/desember/kr_67_16_sluttrapport_skaperverk_baerekraft_rapporten.pdf

² <http://www.klimavalgalliansen.no/>

³ <http://broentilframtiden.com/>

Paris-avtalen i Norge, så vil denne rapporten danne et politisk styringsverktøy som kan legge grunnlaget for en langsiktig styrt omlegging av det norske samfunnet, uavhengig av partipolitisk farge på den til enhver tid sittende regjering. Derfor må også disse to være samsvarende i forhold til målsetting og ambisjoner. Vi mener at det per i dag ikke er tilfellet. Der rapporten «Grønn konkurransekraft» er tydelig på hva som må til av omstilling i Norge, er forslaget til Klimalov langt mindre tydelig. Rapporten har som premiss at det å ikke omstille Norge til et lavutslippssamfunn i tide blir mye dyrere enn å gjøre det. I teksten til lovutkastet for ny klimalov, derimot, understrekes det gjentatte ganger at vi ikke må binde oss til lovbestemmelser der tiltakene for omstilling blir for drastiske og kostbare.

Kirkerådet mener at denne rapporten gjennomgående er meget bra og konstruktiv. Om norske myndigheter følger rapportens anbefalinger vil vi ha et godt styringsverktøy på vei mot et mer bærekraftig samfunn. Likevel er det noen aspekter ved rapporten vi ønsker å kommentere og utdype nærmere:

RAPPORTENS HOVEDPREMISS:

Omstilling er ikke noe vi kan velge bort fordi det blir for utfordrende eller kostbart. Hele verden må omstille seg, og det er avgjørende å være i forkant for ikke å bli hengende etter i utviklingen. Utvalgets utgangspunkt (s. 12) er «at verden tar klimautfordringen på alvor og styrer mot et globalt lavutslippssamfunn i 2050». Omstillingen er utfordrende, men åpner opp for mange muligheter. Norge er godt posisjonert for å takle utfordringene. Det er snakk om å skape et kvalitativt bedre samfunn, i tråd med Paris-avtalen og FNs-bærekraftsmål, og samtidig å skape verdier og nye arbeidsplasser. Det er mulig, men mange forutsetninger må være til stede for at vi skal få det til.

Dette er en offensiv og konstruktiv tilnærming som Kirkerådet stiller seg helt bak. Ikke å gå gjennom denne omstillingen vil gi oss dårligere konkurransekraft og svekke den norske velferdsmodellen. Kirkerådet mener at det vil også være uansvarlig i forhold til skaperverket, kommende generasjoner og mennesker som rammes av klimaendringer her og nå. I tillegg vil det være et brudd på de nevnte internasjonale forpliktelsene vi har sluttet oss til og vil sette Norge i internasjonalt vanry.

FORUTSETNINGER FOR Å NÅ MÅLET:

Rapporten understreker behovet for tydelig styring fra Norske myndigheters side. Denne omstillingen skjer ikke ved kun å lene seg på markedskreftene, eller ved å nøle og vente å se hva andre land gjør (som teksten til klimaloven ser ut til å legge opp til). Vi må ha en styrt omstilling med klare meldinger fra nasjonal ledelse om hvor vi skal, og hvilke virkemidler vi har for å komme dit. Rapportens ti viktigste anbefalinger er alle, med unntak av ett, tydelige meldinger til landets politiske ledere om hva som kreves i form av lover og reguleringer, rammevilkår, virkemidler, krav, målsetting, vedtak og ansvar for gjennomføring. Det ene punktet som ikke umiddelbart appellerer til myndighetenes inngripen, løfter fram at grønn konkurransekraft må skapes gjennom velfungerende markeder. Men selv her sier utvalget at behovet for forsert utvikling tilsier at en rekke virkemidler må tas i bruk i en overgangsfase, med andre ord en politisk styrt overgang til et potensielt nytt marked.

Det er oppløftende at ekspertutvalget har mottatt mange innspill fra ulike samfunnssektorer og næringer som viser stor villighet til omstilling hvis bare myndighetene setter de rette rammebetingelsene i en overgangsfase. Betydningen av tydelige økonomiske rammevilkår, og politisk styring ble også understreket i The New Climate Economy Report⁴ som ble lansert i

---

⁴ <http://newclimateeconomy.report/2016/>

Norge 13. desember. Dette gir politikere et mandat til å våge å gå til valg på omstillinger som vil koste for noen, men som er nødvendig for å stake ut en ny kurs.

Kirkerådet er enig i at vi trenger et tydelig nasjonalt politisk lederskap for å få dette til. Det har vi også etterlyst ved flere anledninger i form av vedtak og uttalelser fra Kirkemøtet og andre fora. Den norske kirke vil også bidra til å mobilisere folk og gi tydelige signal til myndighetene om at vi er mange som støtter landets ledere i modige valg. Kirkerådets direktør sier: «Vi er med på å hjelpe politikere til å ta krevende politiske avgjørelser, og skaffe dem velgere som ikke «straffer» dem for det»⁵

TVERRGÅENDE ANBEFALINGER:

Rapporten trekker fram behovet for muliggjørende teknologier, samspill mellom sektorer, forskning og utdanning, finansiering, offentlige anskaffelser, sirkulær økonomi og bærekraftig forbruk. Det fremheves også Norges spesielle utfordringer og styrker. Av utfordringer nevnes Norges høye klimagassutslipp, at vi må tilpasse oss klimaendringene og at vi har en petroleumsdominert økonomi. Styrkene er store naturressurser, sterke statsfinanser, velfungerende demokrati, høy grad av tillit, effektivt trepartssamarbeid og sterke enkeltsektorer.

Alt dette kan vi stille oss bak, men vil påpeke noen mangler:

- **Sammenheng mellom petroleumpolitikk og klimapolitikk**

Kirkerådet mener at med de nevnte utfordringene burde det også vært understreket behovet for en sterk reduksjon i petroleumssektoren, både for å få ned norske utslipp, men også på grunn av vår sårbarhet knyttet til vår petroleumsdominerte økonomi. Connie Hedegaard uttalte på Broen til framtiden i mars 2016 at det ikke er rom for nye olje og gassfelt i Arktis innenfor togradersmålet. Dette unnlater rapporten å si tydelig. Når det trekkes fram samspill mellom sektorer som en anbefaling er det underlig at det ikke understrekes behovet for tydeligere samstemthet mellom klimapolitikken og vår olje- og energipolitikk. Det grønne skifte innebærer etter vår oppfatning ikke bare et skifte til noe nytt, men også at vi må gjøre mye mindre av det som er kilden til problemet. Det må bety både mindre forbrenning av fossile energikilder og mindre tilførsel av fossile energikilder til markedet. Med henvisning til karbonbudsjettet og Paris-avtalen er det estimert at det ikke er rom for noen nye utbygginger av hverken kull, olje eller gassfelt, men kun det som finnes igjen i felt som alt er i drift eller under utbygging⁶. Det setter Norges utlysning av 23. og 24. konsesjonsrunde i et underlig lys.

- **Sivilsamfunnets rolle**

I forhold til Norges styrker trekkes det fram velfungerende demokrati og høy grad av tillitt. Frivilligheten og sivilsamfunnet som kirker og tros- og livssynssamfunn er en vesentlig del av, er noe av limet i dette. I forhold til den omstillingen som vi står overfor, mener Kirkerådet at det er avgjørende å spille på lag med sivilsamfunnsaktører, utfordre dem, inkludere dem og la seg utfordre til samarbeid og deltakende prosesser. Folkelige bevegelser har vært avgjørende for omstillinger og demokratibyggning i det norske samfunnet og vil høyst sannsynlig også være avgjørende for det grønne skiftet. Det er med andre ord ikke bare snakk om å bygge grønn konkurransekraft for norsk nærings- og arbeidsliv, men å omstille hele samfunnet, og få hele folket med seg. Dette vil Den norske kirke med sine 3,7 millioner medlemmer være en del av.

SEKTORVISE ANBEFALINGER:

---

⁵ Jens Petter Johnsen sitert i Skaperverk og bærekrafts sluttrapport (første fotnote).

⁶ http://priceofoil.org/content/uploads/2016/09/OCI_the_skys_limit_2016_FINAL_2.pdf

For detaljerte innspill vises det til de 10 klimavettreglene som kirkene i Norge har bidratt til gjennom Klimavalgalliansen⁷.

- **Transportsektoren** er Norges største utslippssektor, og dekker ca. 31% av Norges totale klimagassutslipp. Utslipp fra veitrafikk har økt med 33% siden 1990⁸.

Veitrafikk og andre energikilder

Elbilsatsingen er viktig og må videreføres for å få ned utslippene. Spennende er det også med satsing på el-ferger der Norge kan bli verdensledende, med utvikling av ny teknologi og etablering av nye arbeidsplasser. Det er også viktig med økende innslag av biodrivstoff som regjeringen nå legger opp til. Men det er avgjørende, som rapporten også understreker, at slikt biodrivstoff må være bærekraftig. Biodrivstoff bør ikke komme fra mat eller produkter som fortrenger matproduksjon, og kilden bør heller ikke være råvarer som kan brukes til biomaterialer og biokjemikalier som bidrar til mer verdiskaping enn hva biodrivstoff gjør. Dessuten bør det satses mer på biogass i forhold til flytende biobasert brensel. Dette er fordelaktig av flere grunner som renere avgasser, utnyttning av lokale råvarer, resirkulering av næringsstoffer til biogjødsel som et biprodukt og etablering av arbeidsplasser⁹.

Jernbane og godstransport

I 2009 gikk det 3500 godstog over grensen mellom Norge og Sverige hvert år. I 2014 var tallet redusert til 1000¹⁰. Regjeringen har som målsetting å få mer av godstransporten over på sjø og bane. Transportøkonomisk institutt anslår at det kan kuttes 85% av CO₂-utslippene ved å frakte gods med tog i stedet for lastebil over lange avstander¹¹. Her er det åpenbart store potensialer, og virkemidler må tas i bruk for å reversere utviklingen som nå skjer fra bane til vei. Skal man satse mer på tog og kollektiv transport kan det være nødvendig å flytte ressurser fra veiutbygging til tog og kollektiv transport. Mye utbygging av store veiprojekt er problematisk av flere årsaker, der vern om dyrket mark og biodiversitet er blant de viktigste.

Flytrafikk og persontrafikk

Det nevnes lite om flytrafikk i rapporten, men dette er en betydelig utslippskilde både for bedrifter / næringsliv og privat. Det bør være et mål for norske myndigheter å få mer av flytrafikken også over på jernbane, samtidig som det også legges til rette for bærekraftig biobrensel til fly. Både flyseteavgift, taxfreeordningen og karbonprising av fossilt brensel må vurderes som virkemiddel. I tillegg må det satses mer på jernbane også på lengre strekninger. Den nye hurtigtog-forbindelsen mellom Oslo og Stockholm er et godt eksempel på et tilbud som nå er fullt ut konkurransedyktig med fly både i forhold til tid og pris.

- **Petroleumssektoren** er den nest største utslippskilden, og bidrar med 28 % av Norges totale utslipp. Denne sektoren har betydd mye for økonomisk vekst og velstand i Norge de siste 50 år. Det er likevel forunderlig at ikke norske myndigheter og næringen selv tar inn over seg at solen er i ferd med å gå ned for det norske oljeeventyret. Petroleumssektorens egen visjon for 2050 er «å opprettholde posisjonen som Norges ledende verdiskaper og øke den gjennomsnittlige utvinningsgraden til minst 60 prosent.» Ekspertutvalget advarer om at utvikling mot et lavutslippssamfunn forutsetter endringer i petroleumssektoren, men er meget forsiktig i sine antydninger om hva dette betyr. De strekker seg til å si at «Det er ikke opplagt at dagens petroleumsregime, som

---

⁷ https://issuu.com/helene_klima/docs/klimavettreglene_2016

⁸ https://www.ssb.no/natur-og-miljo/statistikker/klimagassn/_attachment/287860?_ts=158f2309cf0

⁹ <http://energiogklima.no/kommentar/satsing-pa-avansert-biodrivstoff-er-nodvendig/>

¹⁰ <http://www.jernbaneverket.no/globalassets/utredningen-oslo-goteborg---hovedrapport.pdf>

¹¹ <https://www.toi.no/forstesiden/gods-pa-jernbane-gir-stor-klimagevinst-article29964-4.html>

har lagt godt til rette for ekspansjon, er best egnet for fremtiden med økende etterspørselsrisiko.» Fortsatt opprettholdes et petroleumsskatteregime som premierer store investeringer for å finne mer olje og gass, og som forutsetter gårdsdagens rammevilkår for å bli lønnsomme. Grønn skattekommissjon anbefaler at skatteutgifter og skattesanksjoner ved petroleumsvirksomheten bør fjernes for å unngå at samfunnsøkonomisk ulønnsomme investeringer gjennomføres og at den negative miljøpåvirkningen av oljeutvinning på norsk sokkel ikke blir større enn nødvendig¹².

Grunnleggende verdivalg

For Kirkerådet er dette ikke bare snakk om lønnsomhet og verdiskaping. Det har i stor grad også om grunnleggende verdivalg å gjøre. Vi har valget mellom å fortsette å utvinne til siste dråpe eller innse at nok er nok. Vi må velge om vi skal sette materielle verdier her og nå over verdien av intakt natur, et levelig klima, økosystemer, biomangfold og andres rett til å utnytte sine ressurser. Det er også et valg mellom vår velstand kontra konsekvensene med lidelser og prøvelser for de som har minst skyld i klimaendringene. Fra Kirkemøtets vedtak KM 12/13 står det: *Kirkemøtet har gjentatte ganger understreket at Norge må forvalte petroleumssressursene ansvarlig i forhold til utfordringene med klimaendringer, miljø og global fattigdom. ... I kampanjen (Klimavalg 2013) stilles krav om å kutte norske utslipp i henhold til FNs anbefalinger, at begrepet klimarettferdighet gis konkret innhold, økt satsing på ny næringsutvikling gjennom grønne arbeidsplasser, redusert tempo i oljeutvinningen, tilrettelegging for at norske innbyggere kan gjøre klimavennlige valg og en klimapolitikk som tar solidaritet mellom generasjonene på alvor.*

Bærekraft mot lavutslippssamfunnet

I forbindelse med bærekraftig utvikling brukes ofte begrepet om at prosjekt og tiltak skal overflødiggjøre seg selv. Bærekraft defineres utfra om man har en utfasingsstrategi etter at man har oppnådd det som var målsettingen. Det er på høy tid at denne tanken også anvendes på den norske petroleumssektoren. Hensikten med verdiskaping, kompetansebygging og etablering av et moderne velstandssamfunn er oppnådd. Da er det ingen fallitterklæring å fase ut, snarere et kvalitetsstempel. Nå bør sektoren gjøre seg selv overflødig for å demonstrere at det som er bygd opp er bærekraftig. Ut ifra naturens tålegrenser, karbonbudsjettet og global rettferdighet er det dårlig bærekraft i fortsatt ekspansjon av norsk petroleumsvirksomhet. Statoil og andre oljeselskap har mulighet til å omdefinere seg til energiselskap og overføre gradvis sin kompetanse og erfaring til fornybar energi. På den måten blir kompetanse og arbeidsplasser bevart samtidig som vi gradvis går over i et bærekraftig lavutslippssamfunn. Dette kan norske myndigheter legge rammebetingelsene for på Norsk sokkel. Eksisterende infrastruktur kan utnyttes til å etablere offshore vind og bølgekraft. Strøm fra land kan redusere utslippene på plattformer i drift og strøm kan føres andre veien fra vind- og bølgekraftverk offshore til land når olje og gass fases ut. Norge kan etablere seg som en fornybar energinasjon med eksport av energi til Europa istedenfor å eksportere olje og gass. Dette er fremtidsrettet og i tråd med et grønt skifte til lavutslippssamfunnet i 2050.

- **Jordbruket** står for om lag 8% av norske klimagassutslipp. Det aller meste av dette er metan fra husdyr og husdyrgjødsel, mens ca. 40% kommer fra lystgass fra kultivering av myr og avrenning, fra husdyrgjødsel og kunstgjødsel samt andre kilder.

Klimaregnskapet påvirkes mye av faktorer utenfor gården

I tillegg til det som bokføres under jordbrukssektoren kommer CO₂-utslipp fra jordbruksarealer som defineres som arealbruk, arealendringer og skog (LULUCF), CO₂-

---

¹² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2015-15/id2465882/sec10>

utslipp fra traktorer og oppvarming i bygg. Det produseres også andre utslipp i verdikjeden i forhold til innsatsfaktorer og i forhold til foredling, omsetning, svinn og avfallshåndtering. Dette er beskrevet i rapporten «Landbruk og klimaendringer» fra februar 2016¹³. En slik oversikt får konsekvenser for hvordan man rangerer utslippskildene og effekten av tiltak for å få utslippene ned. Konklusjonen til utvalget, basert på figuren til Grønn skattekommisjon kan derfor fort bli forenklet, og tiltakene kan slå ganske feil ut. Siden metan fra fordøyelsen til drøvtyggere og fra husdyrgjødsel utgjør 60% av tiltakene fra jordbrukssektoren isolert sett, blir da konklusjonen fort at ku, sau og geit er klimaverstingene. I tillegg øker produktiviteten ved mer energirik fôr, slik at klimautslipp per produsert enhet (kjøtt, melk, ull) blir mindre om dyra spiser kraftfôr heller enn gras. Følgende faktorer tilsier at dette blir en kortslutning, siden det areal innsatsfaktoren krever (produksjon av fôr) ikke er inkludert i jordbrukssektoren:

- Det kreves bedre jord for å produsere kraftfôr enn gras.
- Når vi spiser kjøtt fra dyr føret på menneskemat, brukes mye større areal for å gi oss en kilo kjøtt, enn om vi spiste en kilo med soya eller korn.
- Areal med gras eller beite kan ofte ikke utnyttes til menneskemat på annen måte, enn gjennom en drøvtygger.
- Grasmark binder omkring dobbelt så mye karbon i jorda enn det tilfellet er ved åkerdrift.
- Grasmark er mye mindre erosjonsutsatt enn åpen åker, og mye karbon forsvinner ved erosjon fra åpen åker.

Rapporten forteller at det er store forskjeller fra gård til gård, ja også fra individ til individ på samme gård i forhold til klimaregnskapet fra husdyra. Derfor er det svært vanskelig å gi eksakte tall om klimaregnskapet, og gjennomsnittstallene skjuler et stort variasjonsspenn. Det skjer også mye etter at produktene forlater gården (og jordbrukssektoren) som kan ha store utslag for klimaregnskapet. Foredling av matvarene er en ting, vel så viktig er matsvinn og kasting, samt hva som skjer med avfallet til slutt.

Kretsløp og andre faktorer enn klima

Det er avgjørende å tenke helhetlig og sirkulært, heller enn sektordelt og linjært om klimautslipp fra jordbruket. Når arealbruk, transport og energitap i et ledd i en næringskjede ikke legges til grunn ser det ut som et bedre klimaregnskap å føre drøvtyggerne med kraftfôr basert på soya fra Brasil, enn kortreist beite eller gras på gården. I tillegg til klimaregnskapet kommer også tanken om ressursutnyttelse, global matproduksjon, vannforbruk, og sirkulering av næringsstoffer. Dessuten har vi utfordringer i Norge med gjengroing av beite, holde kulturlandskap i hevd, samt opprettholde arbeidsplasser og bosetting i distriktene. Vi kan også ta inn faktorer som dyrevelferd og folkehelse som ytterligere kompliserer bildet. Kirkerådet er meget skeptisk til en politikk der dyrehold med ku, sau og geit basert på lokale beiteressurser blir straffet av klimahensyn, til fordel for intensiv produksjon på store enheter der høyest mulig produksjon per førenhet er eneste kriterium for suksess.

Matsvinn og kasting er et stort problem sett fra et ressursøkonomisk synspunkt. Det er mulig å utnytte mat mye mer enn det vi gjør pr. i dag. Her bør både pisk og gulrot tas i bruk for å redusere matsvinn. Mye kan gjøres i dagligvarekjeden, men også i hotell- og restaurantnæringen, i offentlige kantiner og i hjemmene. Matkasting skaper et unødig behov for mer matproduksjon for å erstatte tapet, med de klimautslipp det medfører. I tillegg vil mat som råtner skille ut metan og andre klimagasser. Organisk avfall kan utnyttes til biodrivstoff, og restproduktet bli verdifullt jordforbedringsmiddel, Viktige næringsstoffer, særlig fosfor kan på denne måten nyttiggjøres til ny planteproduksjon. Med de forbehold som her er nevnt vil Kirkerådet stille seg bak rapportens anbefalinger.

---

¹³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/416c222bde624f938710ff36751ef4d6/rapport-landbruk-og-klimaendringer---rapport-fra-arbeidsgruppe-190216.pdf>

- **Bærekraftige og effektive bygg.** Dette kapittelet inneholder mange gode tiltak som Kirkerådet kan stille seg bak. Koblet sammen med **skogbruket** er det en klar sammenheng mellom å utnytte Norsk trevirke og bruke det som råvare for massivtre til byggsektoren. Det understrekes her som for jordbruksprodukter, behovet for å tenke sirkulært for å tilbakeføre næringsstoffer, samt utnytte ressursene optimalt før det ender opp som brensel i siste ledd utnyttelsen. Det er utvilsomt store muligheter for utnyttelse av mange flere ressurser enn det vi har vært vant til fra skogen, og gjennom det etablering av mange flere arbeidsplasser fra en tradisjonelt viktig norsk sektor. Dette kommer godt fram i regjeringens egen bioøkonomistrategi¹⁴. Et nærere forhold mellom forskning, treforedlingsindustri og annen ny industri som utnytter skogens rikdommer vil være viktige forutsetninger. Norge kan også tjene på et nært samarbeid med Sverige, som ligger langt framme med denne type forskning og utvikling, og å bygge næringsutvikling tett på der det er mye råstoff å hente. Nær sagt all videreutvikling av biomasse krever fjerning av store mengder vann, slik at transportkostnadene med påfølgende klimautslipp øker dersom råstoff må hentes langveisfra. Gjenbruk av materialer i byggsektoren har store forbedringspotensial. Bruk av takflater til overvannshåndtering, energiproduksjon rekreasjonsareal eller matproduksjon / birøkt er også spennende.

Tiltak i egne rekker

Den norske kirke har gjennom sine 315 grønne menigheter et sterkt fokus på reduserte kostnader til energi i bygg. Livsløpsanalyse ved materialvalg, ENØK-tiltak, solceller på takflatene og matproduksjon på tak, er alle tiltak som er prøvd ut. Vi har gjennomført en klimafotavtrykksanalyse av hele organisasjonen i alle ledd. Der kom det fram at bygninger er ansvarlig for det største samlede klimafotavtrykket¹⁵. Det vil derfor iverksettes i 2017 bli innført et miljøledelsessystem for alle ledd i kirka, der byggene er en sentral faktor, og der målet er å redusere kirkens samlede klimafotavtrykk. Kirkerådet stiller seg bak rapportens anbefalinger.

- **Maritime næringer** trekkes i rapporten fram som den næringen med det største vekstpotensialet. Det er store muligheter i å utnytte andre produkter i havet enn fisk til f.eks. proteinrikt kraftfor til erstatning for soya fra Brasil, eller bruk av verdifulle arealer på land som kunne produsert menneskemat. Det er viktig å ta høyde for også at havet er sårbart for klimaendringer gjennom oppvarming, men også oppløsning av CO₂ og påfølgende forsuring. Dette er en trussel mot økosystemene, og dermed mot Norge, med vår langstrakte kyst, en sterkt voksende oppdrettsnæring og store fiskerisektor. Havet, skogen og fornybar energi er utvilsomt tre sektorer som sammen kan bygge på Norges naturgitte rikdommer og tradisjoner og der Norge har forutsetninger for å ligge i front internasjonalt. Kirkerådet stiller seg bak rapportens anbefalinger.

KONKLUSJON:

Kirkerådet mener rapporten gir mange gode innspill til hvordan Norge skal klare overgangen til lavutslippssamfunnet. Norge kan ikke vente på andre, men må ha en framoverlent tilnærming til

¹⁴

https://www.regjeringen.no/contentassets/32160cf211df4d3c8f3ab794f885d5be/nfd_biokonomi_strategi_uu.pdf

¹⁵ https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2015/januar/kirkens_klimamelding_januar_2015.pdf

omstillingen for å ikke miste sin konkurransekraft. Norske myndigheter må ta en lederrolle i å skape trygge rammevilkår for en styrt overgang. På denne måten kan vi også bli ledende på enkelte sektorer slik vi allerede er på elbilsatsing og elektriske ferger. Norge må etablere nye arbeidsplasser og næringer som kan erstatte petroleumsnæringens dominerende rolle i Norsk økonomi. Det er ikke mulig, ei heller ønskelig at en enkelt næring skal kunne erstatte denne dominansen. Men Norge har mange forutsetninger for å kunne klare omstillingen uten å miste velferdssamfunnet.

Kirkerådet ønsker å understreke enda tydeligere nødvendigheten av å trappe ned petroleumssektoren som en forutsetning for å kunne klare omstillingen. Vi vil løfte fram sivilsamfunnets rolle i å skaffe folkelig forankring og gjennomslag for den omstillingen som må til, og vi vil bidra aktivt til at det skal bli mulig. Samtidig understreker vi begrunnelsen for å gjøre dette, som ikke er forankret i å opprettholde vår egen konkurransekraft, men fordi en slik omstilling er det eneste rette å gjøre med utgangspunkt i vår tro på den treenige Gud; for klimaet, for de fattige som utsettes for klimaendringer, for framtidige generasjoner og for hele skaperverket.

Med vennlig hilsen

Jens-Petter Johnsen
direktør

Paul Erik Wirgenes
Avdelingsdirektør, Avdeling for
menighetsutvikling

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.